

1. Referentie

Referentie	Colpin, H., Verhaeghe, J.P., Vandemeulebroecke, L., Ghesquière, P., Janssen, K., Amelinckx, V., Cocquyt, E. & De Vos, H. (2001). <i>Nieuwe gezinsvormen en onderwijsparticipatie in Vlaanderen</i> . Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, Leuvens Onderzoeksinstituut voor de Gezinsopvoeding en Opvoedingsproblemen & Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Vakgroep Onderwijskunde.
Taal	Nederlands
ISBN - ISSN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

Aan de basis van dit onderzoek ligt de vaststelling dat het aandeel van niet-traditionele gezinsvormen of zogenaamde nieuwe gezinsvormen stijgt. Dit is een maatschappelijk gegeven en een uitdaging voor het onderwijs: hoe kunnen scholen ondersteuning bieden aan kinderen en ouders uit nieuwe gezinsvormen, zodat de schoolloopbaan van deze kinderen zo optimaal mogelijk kan verlopen? Hiertoe werden in 15 Vlaamse scholen 43 ouders uit nieuwe gezinsvormen met kinderen in de lagere school bevraagd, evenals de klasleerkrachten van de betrokken kinderen en de kinderen zelf. Een 'nieuwe gezinsvorm' werd geoperationaliseerd als een gezin waarin het kind niet bij beide biologische ouders, gehuwd of samenwonend, leeft.

Het onderzoeksrapport is opgedeeld in 6 hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt de problemstelling en de vraagstelling van het onderzoeksproject toegelicht. Hoofdstuk twee vormt de neerslag van een literatuurstudie over de schoolloopbaan van kinderen uit nieuwe gezinsvormen, gebaseerd op internationale wetenschappelijke onderzoeksliteratuur. Het overzicht van de secundaire analyses die uitgevoerd zijn op bestaande databanken met het oog op het verzamelen van de demografische gegevens over de prioritaire doelgroep in het onderzoek wordt gerapporteerd in hoofdstuk 3. Onderzoeksopzet en -methoden worden uitgebreid omschreven in hoofdstuk 4. Vervolgens komen in het vijfde hoofdstuk de onderzoeksresultaten aan bod van de horizontale analyses van het gezinsluik enerzijds en het schoolluik anderzijds, alsook de horizontale analyse op metaniveau. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de resultaten van de verticale analyses en de bevindingen uit het rondetafelgesprek gerapporteerd. Tot slot komen in hoofdstuk 6 de belangrijkste conclusies en beleidsaanbevelingen aan bod.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Gezin, onderwijs
Trefwoord(en)	Echtscheiding, gezinsvormen, schoolloopbaan, schoolwelbevinden, studieprestaties, zorg, begeleiding, ondersteuning, algemene cijfers

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming
Onderzoeker(s)	Hilde Colpin, Jean Pierre Verhaeghe, Lieve Vandemeulebroecke, Pol Ghesquiere, Kristel Janssen, Veerle Amelinckx, Ellen Cocquyt, Hilde De Vos Leuvens Onderzoeksinstituut voor Gezinsopvoeding en Opvoedingsproblemen (LOGO) Katholieke Universiteit Leuven Centrum voor Gezinspedagogiek Vesaliusstraat 2 3000 Leuven Tel: 016 / 32.62.91 Fax: 016 / 32.62.11

	info@kuleuven.be www.kuleuven.be Vakgroep Onderwijskunde (Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen) Universiteit Gent Henri Dunantlaan 2 9000 Gent Tel: 09 / 264.86.64 Fax: 09 / 264.86.88 www.onderwijskunde.ugent.be
--	---

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	- Welke ervaringen hebben ouders en kinderen van 6 tot 12 jaar uit nieuwe gezinsvormen en hun leerkrachten bij de ondersteuning van de schoolloopbaan? - Welke behoeften aan steun hebben ouders en kinderen van 6 tot 12 jaar uit nieuwe gezinsvormen en hun leerkrachten om de schoolloopbaan van deze kinderen zo goed mogelijk te laten verlopen?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeksmethode	- Literatuurstudie over nieuwe gezinsvormen, gezinsprocessen en opvoedingsthema's bij nieuwe gezinsvormen en de relatie tussen gezin en school. - De kwantitatieve beschrijving van de populatie gebeurde met secundaire analyses op de databank van de Panelstudie van Belgische Huishoudens (PSBH) waarmee demografische gegevens verzameld werden over nieuwe gezinsvormen. - De kwalitatieve dataverzameling bestaat uit een gezinsluik (semi-gestructureerd diepte-interview met de ouders en kinderen) en een schoolluik (semi-gestructureerd diepte-interview van leerkrachten en kwantitatieve vragenlijsten voor leerlingen). De selectie van de gezinnen gebeurde getrapt: binnen 15 basisscholen werden 43 gezinnen die vrijwillig deelnamen. Daarnaast werd voor de kinderen en broers en zussen uit deze gezinnen 48 leerkrachten en 524 leerlingen uit het 4de, 5de en 6de leerjaar geselecteerd. - Tot slot werden de resultaten in een rondetafelgesprek met ervaringsdeskundigen (ouders en leerkrachten) besproken.
Onderzochte groep	Gezinsluik: 43 gezinnen (28 eenoudergezinnen en 15 nieuw samengestelde gezinnen) Schoolluik: 48 leerkrachten (43 van targetkinderen en 16 van broers of zussen) 524 leerlingen uit het 4 ^{de} , 5 ^{de} en 6 ^{de} leerjaar
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Secundaire analyses	- Uit de analyse van de PSBH-databank blijkt dat ruim 85% in een traditioneel kerngezin leeft. Ongeveer 9 % van de jongeren tot 16 jaar woont in een eenoudergezin, meestal bij een alleenstaande moeder. Het percentage kinderen in nieuw samengestelde gezinnen evolueert tussen 1994 en 1998 van 3 naar 6% terwijl het aantal jongeren in eenoudergezinnen daalt. Dit betekent waarschijnlijk dat jongeren na een scheiding meestal tijdelijk in een eenoudergezin en daarna in een hersamengesteld gezin wonen. - Opleidingsniveau
Gezinsluik: schoolloopbaan	De ouders uit nieuw samengestelde gezinnen schetsen een vrij positief beeld van de schoolloopbaan van hun kinderen, zowel wat de leerprestaties als welbevinden betreft. Ze ontkennen de invloed van gezinsveranderingen op de schoolresultaten van hun kinderen, maar uiten hierover wel bezorgdheid. De helft van de gezinnen geeft aan dat er tijdens de gezinscrisis schommelingen in de resultaten en het gedrag waren. Tot slot herkennen ouders risico- en protectieve factoren, zowel thuis als op school.
Gezinsluik: ondersteuning door de ouders	Alle bevraagde ouders tonen een sterke interesse in de schoolloopbaan van hun kinderen en zijn hierover tevreden. Toch blijkt er een grote individuele variatie te zijn in de mate waarin ouders effectief participeren en zich engageren. Factoren met betrekking tot de gezinsstructuur (werk- en financiële situatie, angst voor vooroordelen, schuldgevoelens) kunnen deze variatie verklaren. Vooral de alleenstaande ouders ervaren tegenover traditionele

	gezinnen verschillen in betrokkenheid.
Gezinsluik: ondersteuning door de school	- De meeste ouders geven aan dat ze een goede verstandhouding hebben met de school. Ouders nemen meestal zelf initiatief om de school te informeren over de gezinssituatie. Toch verloopt voor veel ouders de interne en externe communicatie op school gebrekkig en blijkt er in vrijwel geen enkele van de betrokken scholen een uitgesproken schoolbeleid te bestaan met betrekking tot de relatie gezin-school. De gezinnen hebben hoge verwachtingen van de school (een open en begripvolle houding, betere afstemming van het curriculum op de thematiek van nieuwe gezinsvormen, gepaste psychologische opvang en begeleiding bij verwerkingsproces, opleiding en vorming van de leerkracht rond deze problematiek,...). De persoonlijkheid van de leerkracht speelt een belangrijke rol in de beleving van de ondersteuning door de ouders. - Een derde van de ouders geeft aan dat de veranderingen in hun gezinssituatie een negatieve invloed hebben op de ondersteunende houding en op het gedrag van de school ten aanzien van hun kind of henzelf. - Het CLB is voor de ouders niet duidelijk geprofileerd.
Schoolluik: schoolloopbaan	- Kinderen uit eenoudergezinnen behalen minder hoge schoolresultaten dan kinderen uit nieuw samengestelde gezinnen, maar deze verschillen zijn niet groot. Wanneer bij de leerkrachten expliciet gevraagd wordt naar het verband tussen gezinssituatie en leerresultaten, zien ze slechts in de helft van de gevallen een verband: leerkrachten beoordelen de schoolresultaten van kinderen uit nieuw samengestelde gezinnen niet anders dan bij kinderen uit traditionele gezinnen, terwijl dat voor kinderen uit eenoudergezinnen wel het geval is. - Leerkrachten ervaren duidelijk meer leer- en gedragsproblemen bij kinderen uit niet traditionele gezinnen. De evolutie en de sterkte van het welbevinden van kinderen wordt door de leerkrachten geassocieerd met de gezinsvorm van de leerlingen. Ook medeleerlingen geven aan kinderen uit niet traditionele gezinsvormen een lagere score voor welbevinden.
Schoolluik: ondersteuning door de ouders	- De steun van de moeder is een doorslaggevende protectieve factor in het counteren van negatieve effecten van een nieuwe gezinssituatie. Kinderen die meer ouderlijke steun rapporteren, rapporteren een hoger welbevinden; ze schatten het klasklimaat veel positiever en hun leerresultaten iets positiever in. - Er is een zwakke samenhang tussen het oordeel van de leerkracht over het gezinsklimaat bij de leerlingen thuis en het oordeel van de kinderen zelf daarover.
Schoolluik: ondersteuning vanuit de school	- De bevroegde scholen beschikken nauwelijks over een gezinsbeleid: omgaan met specifieke gezinssituaties wordt overgelaten aan het particuliere initiatief en het individuele inzicht van de leerkrachten. - Leerkrachten vinden dat de contacten met de ouders slechts voor de helft van de leerlingen voldoende zijn; ze krijgen onvoldoende informatie om in de klas rekening te houden met de noden van de kinderen. - Bij een aantal leerkrachten leeft de behoefte aan vorming over nieuwe gezinsvormen. Deze thematiek moet ook meer aandacht krijgen in de opleiding.
Schoolluik en gezinsluik	- Ouders en leerkrachten houden er rekening mee dat informatie over de gezinsachtergrond van de kinderen vooroordelen in de hand kan werken. Toch hechten leerkrachten en ouders belang aan het feit dat de school beschikt over informatie over de gezinssituatie van de leerkrachten, om begrip voor de kinderen te kunnen opbrengen en gepast te reageren. Leerkrachten verwachten dat ouders hierin initiatief nemen, ouders verwachten dat de school meer initiatief en openheid toont. - Leerkrachten en ouders geven aan dat er in zeer weinig scholen een expliciet schoolbeleid is ter ondersteuning van ouders en kinderen uit nieuwe gezinsvormen. Beide hebben de ervaring dat het vooral afhangt van het individuele initiatief van de leerkracht of er al dan niet rekening gehouden wordt met de gezinssituatie van de leerlingen. Ook hier verwachten leerkrachten initiatief van de ouders en ouders meer initiatief van de school. - Bij een aantal leerkrachten leeft de behoefte aan vorming over nieuwe gezinsvormen. Ouders formuleren dezelfde bedenkingen.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Colpin, H., Vandemeulebroecke L. & Ghesquiere P. (2004). Supporting the educational career of children from divorced families: parents' experiences and the role of the school. *British journal of sociology of education*, 25, (3), 275-289.

9. Samenvatting

Aan de basis van dit onderzoek ligt de vaststelling dat het aantal 'nieuwe gezinsvormen' stijgt, ondermeer door een toenemend aantal echtscheidingen. Gezinnen waarin kinderen vandaag de dag opgroeien, worden gekenmerkt door diversiteit, heterogeniteit en veranderlijkheid. Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Minister van Onderwijs en Vorming, door het Leuven Onderzoeksinstituut voor Gezinsopvoeding en Opvoedingsproblemen van de KU Leuven en de Vakgroep onderwijskunde van de Universiteit Gent. De algemene onderzoeksvraag van dit onderzoek is tweeledig: (1) Welke ervaringen hebben ouders en kinderen (6-12jaar) uit nieuwe gezinsvormen en hun leerkrachten bij de ondersteuning van de schoolloopbaan? (2) Welke behoeften hebben ouders en kinderen (6-12jaar) uit nieuwe gezinsvormen en hun leerkrachten om de schoolloopbaan van deze kinderen zo goed mogelijk te laten verlopen?

Om een adequaat antwoord te geven op de onderzoeksvragen, werd een onderzoek opgezet met drie luiken: een internationale literatuurstudie, een secundaire analyse op bestaande databanken van demografische gegevens in Vlaanderen en een empirisch onderzoek. In het empirisch onderzoek werden in 15 Vlaamse scholen diepte-interviews afgenomen bij 43 ouders uit nieuwe gezinsvormen met kinderen in de lagere school en bij de betrokken leerkrachten (48). Bij de kinderen en hun klasgenoten werd er een klassikale vragenlijst afgenomen. Op de verzamelde data werden zowel horizontale als verticale analyses uitgevoerd. Om de onderzoeksresultaten te toetsen werd tot slot een rondetafelgesprek met alle betrokken partners georganiseerd.

Uit de secundaire analyse van demografische gegevens over gezinnen in Vlaanderen blijkt dat ruim 85% in een traditioneel kerngezin leeft. Ongeveer 9 % van de jongeren tot 16 jaar woont in een eenoudergezin, meestal bij een alleenstaande moeder. Het percentage kinderen in nieuw samengestelde gezinnen evolueert naar 6% terwijl het aantal jongeren in eenoudergezinnen daalt: waarschijnlijk wonen jongeren na een scheiding meestal tijdelijk in een eenoudergezin en daarna in een hersamengesteld gezin.

Uit het empirisch onderzoek bij de gezinnen blijkt dat ouders een vrij positief beeld schetsen van de schoolloopbaan van hun kinderen, met mogelijke schommelingen in gedrag en resultaten tijdens de gezinscrisis. Alle bevraagde ouders vertoonden een sterke basisinteresse in de schoolloopbaan van hun kinderen, met individuele variaties: alleenstaande ouders ervaren grote verschillen in betrokkenheid tegenover traditionele gezinnen. Ouders hebben positieve en negatieve ervaringen met de ondersteuning vanuit de school, maar de meeste ouders geven aan dat ze een goede verstandhouding hebben met de school. In vrijwel geen enkele school bestaat echter een uitgesproken schoolbeleid over de relatie gezin-school. Ouders moeten daarom vaak zelf initiatief nemen om de school over de gezinssituatie te informeren, hierbij is de persoonlijkheid (openheid) van de leerkracht een cruciale factor.

Uit het empirisch onderzoek bij de leerkrachten, kinderen en klasgenoten blijkt dat kinderen uit eenouder- en nieuwe samengestelde gezinnen minder hoge schoolresultaten behalen, maar deze verschillen zijn niet groot. Leerkrachten ervaren meer leer- en gedragsproblemen bij kinderen uit niet-traditionele gezinnen. Ouderlijke ondersteuning speelt een significante rol in het welbevinden dat de kinderen rapporteren. De steun van de moeder is hierbij doorslaggevend om negatieve effecten van een nieuwe gezinssituatie te counteren. Kinderen die meer ouderlijke steun rapporteren, schatten ook het klasklimaat in hun groep positiever in. Ook hier komt naar voor dat de bevraagde scholen nauwelijks over een gezinsbeleid beschikken: veel hangt af van het particuliere initiatief en het individuele inzicht van de leerkrachten. Leerkracht vinden dat de contacten met de ouders slechts voor de helft van de leerlingen voldoende zijn; ze krijgen onvoldoende informatie om in de klas rekening te houden met de noden van de kinderen.

Na een bespreking van drie cases worden positieve en negatieve punten op klas- en schoolniveau samengevat (good en bad practices). Na een analyse van het rondetafelgesprek beleidsaanbevelingen geformuleerd om de ondersteuning te optimaliseren die vanuit de school geboden kan worden bij de schoolloopbaan van de kinderen uit nieuwe gezinsvormen. Deze aanbevelingen werden opgesteld vanuit het perspectief van het kind en de ouders. Het geheel van aanbevelingen op (1) microniveau (leerkracht in de klas), (2) mesoniveau (school), (3) exoniveau (CLB) en (4) macroniveau (ouderverenigingen, pedagogische begeleidingsdiensten en het Ministerie van Onderwijs) werd geplaatst binnen een ruimere visie op de relatie school-gezin.

De bekomen resultaten en de bijhorende suggesties kunnen een mogelijk antwoord bieden op de beginvraag van dit onderzoek: 'Hoe kunnen scholen ondersteuning bieden aan kinderen en ouders uit nieuwe gezinsvormen, zodat de schoolloopbaan van deze kinderen zo optimaal mogelijk kan verlopen?'